

mások mellett. Orbán Balázs, aki pedig nem osztogatott babért ott, ahol nem kellett, ezeket írta: „Berdének mind „a rend és egyetértés fenntartásában, mind a hadkészületek és hadviseléshez szükséges mindennemű kellékék előállításában, kétségtelenül nagy érdemei vannak.“²²

JEGYZETEK

1. E tanulmány megírása óta megjelent e sorok írójának *Háromszék 1848—1849* (Bukarest 1978; új kiadása, 1979) című könyve, valamint Kálnoki Kis Tamás *Berde Mózes kormánybiztos 1849-ben* (Levéltári Szemle 1976. 1. sz. 105—180) című tanulmánya.
2. Bővebben foglalkozom Berde Mózes és Gábor Áron szerepével a „Háromszék 1848—1849-ben“ című munkámban.
3. Az Unitárius Konzisztórium Levéltára Kolozsvár. Berde Mózes hagyatéka. Az 1850. évi napló.
4. Jakab Elek: *Szabadságharcunk történetéhez. Visszaemlékezések 1848—49-re*. Budapest, 1880, 394.
5. Nemes anya Udvárhelyszéken kebelezzett agyagfalvi téren, az ugynevezett Font-sika-pataka mellett őseink tanácskozó és törvényhozó helyén 1848. október 16-án kezdődött és hidvégi Mikó Imre kincstárnok általunk megválasztott székely atyánkfia elnöksége alatt folytatott általános székely nemzeti gyűlés jegyzőkönyve. H. és é. nélkül. 3—4.
6. Nagy Sándor: *Háromszék önvédelmi harca 1848—49-ben*. Kolozsvár, 1896, 23, 43.
7. Jakab Elek: i.m. 457, 505.
8. Kővári László: *Okmánytár az 1848—49-iki erdélyi eseményekhez*. Kolozsvárt, 1861, 111.
9. Egyed Ákos: *Vázlatok a jobbágyfelszabadítás és zsellérkedés történetéhez Háromszéken (1848—1849)*. Aluta, 1971, 235—274.
10. Bakk Endre: *Kézdivásárhely és az ottani Jancsó családok története*. Kézdivásárhely, 1896, 349.
11. Állami Levéltár Kolozsvár. Az 1848—49-i Erekyemúzeum. Életrajzok B., G., Gy., M., N., O.
12. Benczédi Gergely: *Berde Mózsa életrajza*. Budapest, 1901, 11.
13. Állami Levéltár Kolozsvár. Az 1848-as törzsanyag. Számozatlan.
14. Uo.
15. Jakab Elek: i.m. 457.
16. Állami Levéltár Sepsiszentgyörgy. Kézdivásárhely város lt. 87/1848.
17. Uzoni Béli Gergely Jegyzőkönyve 1848-ról. Állami Levéltár Kolozsvár. Az 1848-as törzsanyag. Számozatlan; 1. még *Történelmi Lapok* 1896. augusztus 1—15.
18. Dániel Gábor visszaemlékezései. Szeged, 1938, 22.
19. Jakab Elek: i.m. 435, 505.
20. Béli Gergely: Jegyzőkönyv, idézett helyen.
21. Körlevele a négy királybíróhoz, Állami Levéltár Sepsiszentgyörgy, Honvédelmi Bizottmány iratai, 3. csomó.
22. Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása*. III. Pest, 1869, 187.

BINDER PÁL

A SCHÄSSBURGER—SEGESVÁRI CSALÁD ÉS A KOLOZSVÁRI HELTAI NYOMDA

A kolozsvári nyomda XVI. századi történetével foglalkozó kutatók már régebben felfigyeltek a Schässburger—Segesvári család szereplésére. Aelius Donatus latin nyelvtankönyv Molnár Gergely által átdolgozott

1583-as kiadásának címlapján a következő sor olvasható: „Clavdiopoli MDLXXXIII typis Gasparis Schespurgensis.“⁴¹ Az 1583-ban könyvnyomtatóként felbukkanó Caspar Schässburger-el 1587-ben ismét találkozunk, ekkor Hertel Péterné szül. Heltai Borbálával együtt, aki a néhai idősebb Heltai Gáspár papírmalmának társtulajdonosa volt.²

A Segesvári család művelődéstörténeti szerepével újabban Jakó Zsigmond³ és Herepei János⁴ foglalkozott. Herepei a következőképpen foglalja össze Jakó Zsigmond professzor erre vonatkozó kutatásait: „Jakó [...] nagyon helyesen tételezi fel, hogy az a Schesspurger János, akit Heltai papirosmalmának 1563-ban történt létesítésekor szakértőképpen Krakkóba küldött azzal a *Kewnyomtatho Jánossal* azonos, aki bizonyos végzett munkáért 1557-ben készpénzt kapott a várostól. De ugyancsak azonosítani meri az 1563-ban itt könyvkereskedési jogot nyert Johannes Schesspurgerrel, más névvel Johannes Schulthtal, valamint Johannes Bibliopolával.“⁵ Herepei János a tipográfus Segesvári Gáspárt feltételelesen Segesvári Domokos kolozsvári óvárbeli lakos fiával azonosítja, Segesvári Bálint Kolozsvári krónikáiról viszont Segesvári Gáspár fiának tartja.“

A kolozsvári nyomda 1592-es kiadványai között volt egy öröknaptár is. A „CISIO“ magyar nyelven“ címlapján olvashatjuk, hogy „A könyvnyomtató által magyarra fordított és vyiolan ki adatot Colosvarat 1592“. A tartalommutató után, Kolozsvár 1590. május 21-i kelettel, következik az előszó: „A keresztyén olvasónak kíván a kolozsvári könyvnyomtató Gáspár az Istentől minden testi és lelki jókat.“ A RMNy szerkesztői (Borsa Gedeon, Hervay Ferenc, Holl Béla, Käfer István és Kelecsényi Ákos) 1971-ben a következőt írják a könyvnyomtatójáról: „A könyvnyomtató azonban, aki a címlap szerint e művet magyarra fordította, és aki magát az ajánlás végén *kolozsvári könyvnyomtató Gáspárnak* írta alá, aligha volt az ifjabb Heltai Gáspár. Ez utóbbi neve anyja halála után ugyanis a kolozsvári nyomtatványokon csak 1584 és 1586 között olvasható, és 1586-ban tanulónak írta magát. Egyébként az idősebb Heltai Gáspár özvegyének halála, 1582 után a kolozsvári nyomtatványokon a *Heltai Gáspár műhelyében, In officina Heltana* és 1590-től *Heltai Gáspár házában az óvárbán, In veteri arce in aedibus Casparis Helti* vagy *Typis Heltanis* kifejezések olvashatók. Feltehető tehát, hogy ifjabb Heltai Gáspár, aki a kolozsvári nyomdának 1583-tól volt tulajdonosa, az első évek kísérleteitől eltekintve faktorokkal dolgoztatott. Nem lehetetlen az sem, hogy a mű elején magát *kolozsvári könyvnyomtató Gáspárnak* nevező nyomdász azonos az 1583-ban Heltainé halálát követően felbukkanó *Caspar Schespurgensis*szel.“⁶

Mivel Caspar Schässburger 1587-ben mint a kolozsvári papírmalom társtulajdonosa szerepel, Gernot Nussbächer vele is foglalkozik a Heltai-féle papírmalom történetét népszerűsítő dolgozataiban. A kolozsvári papiros XVI. századi vízjegyei eleinte *CH* (tehát Caspar Helth, vagy Caspar Heltai) ismertetőjelt ábrázolták (1564—1569), majd egy *vízjegy nélküli* periódus (1570—1576) után a *BV* vagy *RV* és a *HB* vízjegy tűnik fel (1577—1582), az utóbbit Nussbächer H[eltai] B[orbála] ismertetőjének tartja. A kolozsvári papír vízjegye 1592-ig továbbra is a *BV* és *RV*, majd 1595—1597 között a *RV* és a *CS* volt, ez utóbbit Nussbächer Caspar Schesspurger névjelének tulajdonítja. Végül 1598 után ismét a *CH* vízjegy bukkan fel, mely azt bizonyítja, hogy a kolozsvári papírmalom ifjabb Heltai Gáspár tulajdonába ment át.⁷

A Schässburger—Segesvári család művelődéstörténeti szerepét akarván tanulmányozni és a Segesvári nemzetség családfáját összeállítani, azért 1978 őszén Kolozsvár levéltárában átnéztem az Óvár negyed adófizetőinek névsorát. Az 1564-től kezdődő óvári (*Vetus Castrum*) összeírás első nevei között felbukkan „*Hans Sessburger Buchfwrer*“, majd az Óvár piacsorán (*Extra Castrum*) szerepel „*dominicus sesspriger*“, kissé alább pedig ugyanazon személy egy másik házat: „*domini Sespurger domus*“⁸ írták össze.

Mivel régi német nyelvben a *Buchführer* elnevezés a mai *Buchhändler* = könyvkereskedő fogalomnak felel meg⁹, teljesen igazoltnak tekinthető Jakó Zsigmond professzor régebbi feltételezése. A könyvkereskedő Hans Schässburger (vagyis Johannes Shesspurger) azonos az 1557-ben említett Kewnyomtatho Jánossal és az 1563-ban könyvkereskedési jogot nyert Johannes Bibliopolával. Különben az 1563-as privilégiumban a könyvkereskedő (*Buchführer*) Hans Schässburger mellett Ambrosius Falkot is említik. Ő, vagy azonos nevű fia (Ambrosy falk) 1592-ben is még óvári háztulajdonos volt.¹⁰

Hans Schässburger kortársa és valószínűleg testvére a Dominicus Schässburger alias Segesvári Domokos kolozsvári polgár neve is gyakran előfordul a korabeli forrásokban. 1558-ban a gyulafehérvári fejedelmi udvarba küldött kolozsvári polgárok között volt a szászok részéről „*Dominicus Segeswary*“ is¹¹, aki 1561-ben a kolozsvári belső tanács tagja lett.¹² Az 1568-as szász—magyar vita leírásában szász részről Dominicus Schesburgert, magyar részről pedig Váczi Pétert említik mint a Szent Mihály egyház kurátorát.¹³ Mivel egy későbbi leírásban csak Váczi Pétert említik, Segesvári Domokos valószínűleg már 1569 előtt meghalt, ugyanis 1569-ben már nem szerepel a kolozsvári centumpáterek névsorában. 1570. ápr. 21-én a néhai Segesvári Domokos fiai és leányai a kolozsvári bírák előtt pereskedtek mostohaanyjukkal. A jegyzőkönyv szerint a végrendeletet, a beteg Segesvári Domokos kérésére, Heltaí Gáspár írta, aki a bírák előtt vallja, hogy „Megh az leany Byrtak Rea [az apjukat], hogy a fiaynak hagyja a ovarbely hazat“¹⁴.

Herepei János azt gondolta, hogy a tipográfus Segesvári Gáspár Segesvári Domokos fia volt. A több évi megszakítás után 1592-től megtalálható kolozsvári számadásokból azonban kitűnik¹⁵, hogy a könyvnyomtató Segesvári Gáspár az óvári Hans Schässburger könyvkereskedő fia volt, mert Segesvári Domokos fiai ekkor az Óvár-negyed más részén laktak.

Óvár (Vetus Castrum)
1564

- Zepesý Balas
- Dominicus Kepýro
- Barthel Hermesteder
- *Hans Sessburger Buchfwrer*
- Wejz Eindres
- Gaspar klok
- *Pistorium*
- Mechel Bernad
- Emrich Teých et filio
- Clemen Eppel (1—16. l.)

Óvár piacszere (Extra Castrum)
1564

- Frantiscus Balasfy (31. l.)
- Cappa Gaspar (32. „)
- *dominicus sesspriger*
- Hannes holtzapel (33. „)
- Stephan Hwtter
- Lewrintz Eppel (34. „)
- Baczy Tamas
- *domini Sespurger domus* (35. „)

<i>Vetus Castrum</i>		<i>Extra Castrum in theatro</i>	
— Caspar Weissz	(7. 1.)	— Bachi Peterne	(22. „)
— Ambrosy falk		— — Merten Seeler	
— <i>Pistorium pauperum ad</i>			
<i>Spiritum S[anctum]</i>		<i>Ex oppositio</i>	
— Jacob Bernerd	(8. „)	— Caspar kappa	(24. „)
— Jacob Cypszer		— <i>Leorincz Schespurger</i>	
— Hannes Teutch	(9. „)	— Hannes Holczappel	(25. „)
— <i>Caspar Schespurger</i>		— <i>Caspar Schespurger</i>	(26. „)
— Steffen Adam	(10. „)	— Pitter Eppeli	(27. „)
		— <i>Velten Schespurger</i>	
		— Trombitas Peterne	

A fenti táblázatból kitűnik, hogy Hans Schässburger fia, a nyomdász Caspar Schässburger, örökölte apja 1564-ben említett óvári házát, vagy legalábbis annak közelében, a Szentlélek kórház sütőháza környékén lakott, amint azt az 1592. évi összeírásból is láthatjuk. Schässburger alias Segesvári Domokos 1564-ben összeírt két házát pedig az 1592-es lajstrom szerint a három Schässburger nevet viselők közül kettő örökölte. Valószínű, hogy a Kappa Gáspár szomszédságában levő házat Segesvári Lőrinc, az Eppel-féle ház melletti másik házat pedig Velten Schässburger, alias Segesvári Bálint örökölte. 1592-ben az Óvár negyedben két Segesvári Gáspár lakott: a sütőház mellett lakó volt a tipográfus, a Piacszeren lakó Caspar Schässburgernek más mestersége volt. Az óvári volt domokosrendi kolostor mellett 1592-ben a Segesvári család egy másik tagja, Thonnigh Schespurger lakott.

Segesvári Domokos két fiának és unokáinak további sorsa is megállapítható a kolozsvári centumpáterek jegyzőkönyvéből. A XVI. század végén az óvári piacszeren lakó háztulajdonos Lorincz Schässburger szabómester lehetett és 1603-ban is a kolozsvári százak tanácsának tagja volt. Azonos nevű fiát 1619-ben a szászok részéről elsőként választották a centumpáterek tagjai közé.¹⁶ További életútját Herepei kutatásaiból már ismeretes: 1628-ban a szabócéh gondviselője, 1631-ben sáfár polgár, 1635-ben meghalt felesége (Segesvári Lőrincné szül. Kaundert Margit, 1607—1635), 1636-ban újra megnősült, azonban már 1637. szept. 11-én utód nélkül meghalt.¹⁷

Segesvári Domokos másik fiát, az ugyancsak az óvári piacszeren lakó, szintén háztulajdonos Velten Schässburgert 1574-ben a szászok részéről bevásztják a kolozsvári százak tanácsába. Ő azonos volt a kolozsvári tímárcéh 1569-ben kezdett névjegyzékében szereplő tímár „feltten Schespurger“-rel, így tehát kézműves volt.¹⁸ Ő is, akárcsak a szabómesterséget folytató testvére, Lőrinc, a XVI. század végén halhatott meg; 1602-ben özvegyét említik. A tímár Velten Schässburgernek volt a fia ifj. Velten Schässburger, aki Segesvári Bálint néven a XVII. század eleji kolozsvári történelmi események legismertebb unitárius krónikása volt. A történetek feljegyzésének szükségességét és hasznosságát már apja is láthatta, hiszen a kolozsvári tímárcéh 1569-es szabályzatának — „ARTICKEL der ehrlichen Meyster der Ledrer cech ZV CLAUSEN-BVRG“ — 3-ik pontja előírja, hogy „a becsületes céh kötelessége egy

évkönyv vezetése, amibe évről évre a fontosabb eseményeket feljegyezték és beírják... Ügyszintén fontos feljegyezni a nevezetes dolgokat, amelyek az illető évben a városban és az országban történtek. Gyakran előfordul, hogy szükséges tudni ezeket az eseményeket.²⁰

Unokaöccse, Segesvári Lőrinc haláláról szólva, Segesvári Bálint világosan kijelenti, hogy mindketten Segesvári Domokos unokái voltak; „1637.11.sept. 12 és 1 órák között holt meg az ecsém Segesvári Lőrinc, kinek az atyja és az atyám voltak Segesvári Domokos fiai, mely Segesvári Lőrinc magtalanul hala meg, 12 sept lött temetése tisztességesen és volt polgári rendben.”²¹

Kolozsváron az egész XVII. század folyamán élt a Segesvári család. Az 1592-ben az óvári piacszeren lakó háztulajdonos Caspar Schässburger fia lehetett az a „Caspar Schesperger“, akit 1620-ban a szászok részéről a kolozsvári centumpáterek közé választottak.²²

A kolozsvári nyomdatörténetben a könyvkereskedő Hans Schässburger fia, Caspar Schässburger óvári lakos jelentős szerepet játszott. Neve 1594-ig követhető az óvári adófizetők összeírásában, amikor „Caspar Sesperger“ neve már ki van törölve és helyette más kézzel „Domus Heltana“ van beírva.²³ Segesvári Gáspár háza (ennek halála vagy elköltözése után) 1594-ben ifjú Heltai Gáspár tulajdonába ment át. Ezt a házat a következő években „Domus Heltana“-nak nevezik, így tehát a Heltai család tulajdonában volt, azonban ifjú Heltai Gáspár nem ebben lakott. Az 1592. évi adórajstomból kiírtam minden óvári lakos nevét, de közöttük nem szerepelt ifjú Heltai Gáspár.

Véleményünk szerint Hans Schässburger házát (említve 1557—1564 között) halála után fia, Caspar Schässburger alias Segesvári Gáspár örökölte, ami később, öröklés vagy vétel útján, ifjú Heltai Gáspár tulajdonába ment át. Erről a házról Herepei János a következőket írja: Ifjabb Heltai Gáspár hosszúra nyúlott életideje alatt műhelyének kiadványai leggyakrabban jelzik, hogy 'Helthaj Gáspár Muehelyeben' vagy pedig 'Helthaj Gáspár házában' készültek.²⁴ Az 1603. esztendei adószedők számadáskönyve szerint a „Domus Heltana Typographica“ a „Vetus Castrum“-ban „Intra Moenia“ állott, és évi adója hat forintban volt megállapítva.²⁵

A XVI. századi kolozsvári könyvnyomdászat történetének szempontjából nagyon érdekes volna tudni, hogy a Heltai nyomda 1594-ig valóban a Segesvári Gáspár nyomdász óvári házában működött-e vagy sem. Sok jel alapján erre a kérdésre igennel válaszolhatunk. A Heltai név 1594-ig nem fordul elő az óvári adóösszeírásokban, de 1594 után — amint azt már fennebb is láttuk — „Caspar Sesperger“ neve helyett a „Domus Heltana“ bejegyzés szerepel, 1603-ban pedig Heltai Gáspár óvári házát „Domus Heltana Typographica“-nak nevezik.

A XVI. század végén megjelent kolozsvári nyomtatványok kolofonjaiból a következőket lehetett megállapítani:

- 1590: „Claudiopoli 1590 in aedibus Casparis Helti“.
- 1591: „Clavdiopoli 1591 in officina Helthana“; Colosvárat 1591 Helthaj Gáspár házában.
- 1592: „1592 Heltai Gáspár műhelyében“: „Claudiopoli typ. Hel-tanis.“
- 1596: „Colosuárat 1596 Helthaj Gáspár műhelyében.“²⁶

A kolozsvári levéltárból sajnos elvesztek az Óvár-negyed 1590—

1591-es összeírásai, így nem lehetett biztosan megállapítani, hogy az 1590—1591-ben megjelent kolozsvári kiadványokban említett Heltai Gáspár háza valóban az Óvárban volt-e. Amint fennebb láttuk, 1592-ben még Segesvári Gáspár és nem Heltai Gáspár volt a nevezett óvári ház tulajdonosa. Az 1592—1596 között használatos „Heltai Gáspár műhelyében“ megjelölés nem zárja ki azt, hogy a „nyomdaház“ tulajdonosa 1594-ig Segesvári Bálint volt, így ez a ház azonos lehet az 1590—1591-ben említett Heltai Gáspár-féle házzal.

A kolozsvári nyomda alapításától kezdve a Heltai család tulajdona volt, de az 1580-as és 1590-es években a nyomda tényleges vezetője a Heltai család faktora vagy alkalmazottja Caspar Schässburger alias Segesvári Gáspár volt. Közben maga ifj. Heltai Gáspár is kitanulta a nyomdász mesterséget, és Segesvári Gáspár halála után ő vezethette a nyomdát, ezt annál is inkább fel lehet tételezni, mert 1603-ban a kolozsvári százak tanácsában mint tipográfus szerepel.

Amint láttuk, a későbbi Heltai-féle óvári „nyomdászház“ 1592—1594 között még Segesvári Gáspár tulajdonában volt, így valószínűnek tűnik, hogy Gáspár apja, Hans Schässburger alias Könyvnyomtató János is nemcsak itt lakott, hanem itt is dolgozott. A Heltai — Segesvári családok kapcsolata és együttműködése már az idősebb Heltai Gáspár életében is fennállhatott, és az sem lehetetlen, hogy a Heltai nyomda kezdetétől fogva a Segesvári család óvári házában működött. Ahogy az ifjú Heltai apjától örökölte a nyomdát, úgy Segesvári János nyomdász is könyvkereskedő mesterségének, az óvári „nyomdászházának“ örököse fia, Segesvári Gáspár volt.

A kolozsvári könyvkereskedő Segesvári János²⁷ szerepét a Heltai nyomda megindítása, a krakkói papírgyártó mesterek behívása Erdélybe, valamint a hazai könyvvarusítás fejlesztése ügyében, Jakó Zsigmond professzor már tisztázta. Az öreg Segesvári János testvére lehetett Schässburger alias Segesvári Domokos kolozsvári patrícius, akinek Bálint nevű, tímármesterséget folytató fia, Segesvári Bálint kolozsvári krónikaíró apja volt.

JEGYZETEK

¹ RMNy nr. 527. (Aelii Donati Clarissimi De octo partibus orationis methodus).

² Jakab Elek: *Kolozsvár története II.* Bp. 1888. 320, 341. — Jakab E.: *Oklevéltár Kolozsvár története II. kötetéhez.* Bp. 1888. 68. — Goldenberg, S.: *Clujul în sec. XVI.* București 1958. 126.

³ Jakó Zsigmond: *Újabb adatok a kolozsvári Heltai-nyomda kezdetéhez.* MKvSz 1961. 60—65.

⁴ Herepei János: *A Segesvári család.* Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. Budapest—Szeged 1971. 474—480. (Lennebb: Herepei: *Adattár III.*)

⁵ Herepei: *Adattár III.* 480.

⁶ RMNy nr. 684.

⁷ Nussbächer, Gernot: *Die Klausenburger Papiermühle im 16. Jahrhundert.* Neuer Weg 1978. X. 24.

⁸ Kolozsvár város levéltára a kolozsvári Állami Levéltárban. Socotelile oraşului I/IX 1564—1566, 1—16, 32, 35.

⁹ *Siebenbürgisch — sächsisches Wörterbuch I.* Bearbeitet von Adolf Schullerus Berlin — Leipzig (1924). 798.

¹⁰ Kolozsvár számadásai 5/XV. Vetus Castrum, Anno Domini 1592, 7.

¹¹ Goldenberg, S.: i.m. 48.

¹² Jakab E.: *Oklevéltár II.* 58. (1561: Dominicus Segesvary.) 1557-ben „Segesvary Domokos“ malombíró, 1562-ben „Sesprichter Domokos“ számvető a szászok részéről és az utak felügyelője. Vö. Jakó Zsigmond: *Kolozsvár város tisztviselői (XVI—XVII. század)*. Kolozsvár, 1953. Kézirat.

¹³ *Erzählung wie sich die Hungrische wieder die Saxische Nation in Calusen-burg empöret...* 1568. Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens I. Herausgegeben durch G. Joseph Kemény. Klausenburg 1839. 146—147. (Mann hatte Kirchen Väter erwehlet, der Teutsche heisset Dominicus Schesburger, der Ungarische heist Kaczi [sic!] Peter, welcher auch heutiges Tages lebet).

¹⁴ Pirnát Antal — Végh Ferenc: *Új adatok Heltai Gáspárról*. ItK 1956. 72. — Herepei J.: *Adattár III.* 478—479.

¹⁵ Kolozsvár számadásai 1564. 1/IX (1564—1566) és 1592. 5/XV.

¹⁶ *Decreta Centumviorum. A kolozsvári százak tanácsának jegyzőkönyvei* I/6—8. Kolozsvári Állami Levéltár 261 (Centum Patrum 1619. Noviter electi. Saxones: Merten Fwlep, Endres Deiuel, Leorincz Sespurger).

¹⁷ Herepei J.: *Adattár III.* 474—478.

¹⁸ *Decreta Centumviorum* V/1—4. 256—361. (Novi electi 1574: felten Sespurger.) — Sepsiszentgyörgyi Állami Levéltár. *Nagy Jenő gyűjteménye* (Fond Eugen Nagy) IX/1 nr. 160. 27—45. (Namen der herrn meyster.)

¹⁹ 1602: „En hattam vala itt colosuarott harom helyen le tewén marhamat, Eggyhet az Ouarban *Segesvari Balintnénel* avagy *Timar Balintnénel*, kit mikor itt hattam nagy ayanlassal fogatta hogy megh eorizj es megh ótalmazza.“ Erdélyi magyar szótörténeti tár I. Anyagát gyűjtötte és szerkesztette Szabó T. Attila. Bukarest 1975. 151.

²⁰ *Nagy Jenő gyűjteménye*: „Der III Artickel. Zum dritten ist beschlössen worden, das die ehrsame Czeh eyn Jarbuch haben ssol, In velch buch von iaren zu iaren alle fürfallende nötige ssachen auffgezeychnet vnd eyngeschriben sollen werden, als die Leerknecht, mit allen iren dingen vnd vmbstendigkeiten... Auch die merckliche ssachen, die ssich das iar in der Stadt oder im land zwgetragen haben. Denn es kompt oft, dass man ssolches bedarff es.“

²¹ *Erdélyi Történeti Adatok IV.* Kolozsvár 1862. 213.

²² *Decreta Centumviorum* I/6—8. 1620. 284. (Noviter electi saxonum.)

²³ Kolozsvár számadásai 5/XVI. *Vetus Castrum* 1594. 75.

²⁴ RMNY nr. 686, 779.

²⁵ Herepei J.: *Adattár III.* 457.

²⁶ RMNY nr. 644(1590), nr. 663, 664(1591), nr. 686, 688(1592), nr. 779(1596).

²⁷ Egy újonnan megjelent cikkben Johannes Bibliopola már 1559-ben szerepel a szepeni Mathias Hebler és Paul Eber levelezésében. Vö. Gündisch, Gustav — Reinert, Karl: *Melanchton und die Spaltung im Siebenbürgischen Protestantismus* = Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde 2/1979 Heft 1. 1—15.

RITÓOK ZSIGMONDNÉ

A BALASSI COMOEDIA ÉS KARÁDI PÁL

A 16. századból fönmaradt magyar nyelvű színjátékokat a kezünkön előszámlálhatjuk. A közkedveltség, a szó legszorosabb értelmében vett ronggyá olvasás lett ennek az irodalmi műfajnak a temetője. Ami ránk maradt, az általában egyetlen példányban maradt meg, és fönmaradása a véletlen műve. Jó példa erre a Balassi Bálint *Szép magyar komédiája*, amely rejtve-felejtve szlovák versek között lappangott a bécsi császári könyvtárban, és csak a legutolsó évtizedben fedezték föl.

Ezért olyan becsesek ezek a műalkotások, közöttük az ugyancsak Balassi névhez kapcsolódó másik darabunk: a szerző neve nélkül ránk